

Blejski otok in grad

Med prvimi uspelimi akcijami spomeniškega varstva v letu 1952 je bila ureditev blejskega otoka. Ta majhen košček suhe zemlje sredi zelenih jezerskih valov, ki ga kot naravno znamenitost poznajo daleč preko meja naše ožje domovine, je bil v zadnjih letih močno zanemarjen. Stavbe na njem so propadale in njih okolica se je spremenila v pravo smetišče. Vsi časopisni pozivi, naj prizadeti lokalni forumi poskrbe za red in snago, so bili zaman. Ker je otok prirodna znamenitost, ki se s cerkvijo na njem, z zvonikom in s tako imenovano proštnjo veže s kulturno zgodovino in z opremo teh stavb na umetnostne spomenike, se je za otok zavzel zavod in ga primerno uredil. Z nastavitvijo oskrbnika je bilo rešeno vprašanje reda in snage, ki je obiskovalci sami niso znali vzdrževati, ali pa niso upoštevali opozorilnih napisov. Odpadla je z njim tudi skrb za popravilo streh, skratka: otoku je bil zagotovljen nadaljnji obstoj v obliki, ki je za nas in za tujce tako mi-kavna. Zavodovo ožje zanimanje pa se je usmerilo na ureditev cerkve kot umetnostnega spomenika, ki je izgubil svojo dotedanjo funkcijo in je bila muzejska ureditev notranjščine najustreznejša. Ker je cerkev s svojo opremo že sama po sebi kulturni spomenik, ni dosti manjkalo do muzejske ureditve. Edina večja sprememba se je izvršila z odstranitvijo klopi, za kar se je izrekel ing. arch. Bitenc Tone, ki je dajal lice novi ureditvi in kar je vzbudilo nasprotujoča si mnenja. Sicer pa je vsa oprema ostala na svojem mestu: bogato rezljan in pozlačen leseni poznobaročni veliki oltar, trije marmorni oltarji iz Cussove delavnice okoli leta 1700 s kvalitetnimi oljnimi podobami italijanske smeri istega časa, pa tudi povprečni baročni oltarček v severni kapeli z layerskno podobo ni zgubil svojega mesta. Prazne stene neposlikane notranjščine pa so bile obogatene z mnogimi večjimi platni domačih in tujih mojstrov ter z dekorativnimi baročnimi plastikami. Poseben poudarek daje umetniški opremi lesena sedeča Marija z Detetom, ki je še gotskih oblik in je bila verjetno nekoč v glavnem oltarju cerkve, posvečene na otoku v 15. stoletju. Sedanja stavba je namreč za pogled popolnoma baročna in se srednjeveška cerkev skriva le v njenih stranskih stenah ter v prezbitteriju, ki se z ladjo prostorninsko ne spaja v baročnem smislu. Podobno smoto obogatili tudi zunanjščino cerkve okrog prehodne lope na zahodu, kjer smo na eni strani s kovinskimi križi pokazali naše starejše umetne kovaške in nekaj ljudskih izdelkov, v lopi sami pa poleg nekaterih kamnoseških detajlov gotске arhitekturne plastike še vrsto starih zvonov od 14. stoletja dalje.

Še mnogo bolj je po muzejski ureditvi kričala prazna enonadstropna stavba, tako imenovana proštnja, ki je v merah in oblikah primer lepe baročne zgradbe s kamnitimi okvirji v vratih in oknih, lesenimi stropi v pritličju in svetlimi, za razstavní prostor primernimi sobami v prvem nadstropju. Različnemu značaju ustrezno so bili prostori tudi muzejsko opremljeni: vhodna veža s kamnitim tlakom je ostala v glavnem prazna, le po stenah so se zvrstile nekatere kopije naših gotskih fresk. V levih dveh sobicah, ki sta bili s polkrožnim lokom v ločilni steni med seboj prostorno povezani, so prikazani ljudski izdelki za versko in cerkveno rabo: slike na steklo in križevi poti na lesu, rezljani bohki vseh velikosti in oblik, lončeni škropilniki, leseni rožni vencí, pa prepričevalno upodobljen hudič, kakor

Rihard Jakopič: Samotna breza (olje, platno) — Primer neenakega pokanja barv. V barvnih zmesih zgornjega dela slike je dosti puste bele barve (svinčeno belilo), iz katere je premalo suha plast posrkala preveč veziva.
(Foto MG)

Bled — otok. Stavba stare proštnje, v kateri je nastanjen muzej. (Foto Zadnikar)

si ga je zamislil ljudski rezbar, skratka: nekaka nabožna in praznoverna folklor. Temu nasproti pa se je velika pritlična soba na desni strani z nizkim lesenim stropom spremenila v pravo cerkveno orožarno; vrsta svetilk za večno luč in kadilnic prikazuje to panogo pasarske obrti v umetnih in preprostejših izdelkih skoraj štirih stoletij. Kot verski štiti so razstavljeni ob zidu banderski križi in cerkvene sulice v obliki manjših, plastično okrašenih križev beneške izdelave 16. in 17. stoletja. Ti predmeti so razvrščeni ob oknih, ki s skromno osvetljavo ne razbijajo temačnega prostora, v katerem bi celo ob sončnem dnevu lahko prižgali še vse sveče na neštivilnih svečnikih, ki lepo dopolnjujejo zbirko. Če smo imeli v pritličju opravka skoraj izključno z zbirko predmetov, ki so izdelki umetne obrti najrazličnejših tehnik in torej z muzejsko razstavo v ožjem smislu, je prvo nadstropje s tremi sobami umetnostna galerija v pravem pomenu besede. S tem, da so dali: Narodna galerija, Narodni muzej ter Zbirni center na razpolago predmete iz svojih podstrešnih in kletnih depojev, so pokazali primerno zanimanje za novi muzej. Kljub temu pa slovenskega slikarstva ni uspelo zbrati več kot za eno manjšo sobo, v kateri vise poleg Berganta še Metzinger in nekaj del v dvojnem smislu »kranjskega« slikarja Layerja. Popolnoma nepričakovano pa se je v drugih dveh sobah nabralo toliko tujcev s tako pomembnimi deli, da bi ta zbirka lahko tekmovala s podobno celo v Narodni galeriji. Po njihovih delih se tu lahko seznamimo s slavnim Altomontejem, kvalitetnim Zickom, neznanim Benečanom, z italijanskimi manieristi in barokisti in še z nekaterimi nepoznanimi alpskimi slikarji. Opuščene prehode med sobami je arhitekt spretno izrabil za vitrine, kjer poživlja slikarsko zbirko zbirka zlato in srebrno lesketajočih se monštranc in kelihov pa še drugega liturgičnega posodja od 16. do 19. stoletja večinoma nadpovprečne izdelave. V četrti sobi prvega nadstropja je po stenah lično razmeščena mala lesena plastika od pozne gotike do poznega baroka. In končno, celo zgornja veža in stopnišče nista popolnoma prazna. Tu nam sveta zdravnika ponujata zemeljskih lekov in Layerjev Kristus razkazuje

Tomažu svoje rane. Vsaj tu moramo povedati, da je vse slike in kipe za razstavo usposobila Zavodova restavratorska delavnica.

Tako smo na otoku v cerkvi in proštiji dobili muzej cerkvene umetnosti, vso okolico pa vsaj v prvi fazi nekoliko kulturno uredili. Tu naj omenimo, da smo sredi trate postavili kamnito baročno plastiko sv. Magdalene in za silo uredili kapelico ob stopnišču, v stavbi vrh stopnic pa je prikupno urejena okrepevalnica, ki se je vedno dobro skladala s tako ali drugačno ureditvijo Blejskega otoka.

S preselitvijo precejšnjega števila slik in kipov na otok so nekatere ljubljanske muzejske shrambe nekoliko laže zadihale, blejski otok pa je pridobil novo privlačnost, ki si jo bodo domači in tuji obsikovalci vedno radi ogledali. Že obisk v prvi sezoni je porok za to.

Vzporedno z ureditvijo otoka pa so tekle priprave za še obsežnejša dela na blejskem gradu. V načrtu je, da se grad spomeniško ustrezno restavrira in njegovi prostori s primernimi adaptacijami pripravijo za sprejem kulturno-zgodovinske zbirke. V prvi fazi teh del so bile leta 1952 v celoti obnovljene vse strehe in deloma že tudi pripravljene natančni načrti za nadaljnje delo. Ker nekateri restavratorski posegi načelno še niso sprejeti in bo do končne ureditve, ki mora biti sad skupnega dela arhitekta, konservatorja in muzealca, preteklo še nekaj časa, bomo o rezultatih teh prizadevanj podrobneje spregovorili v eni prihodnjih številčk našega spomeniškega glasila.

Marjan Zadnikar

Odkrivanje stenskih slikarij v Hrastovlju

Kakih petdeset let bo tega, kar so srednjeveški umetnostni spomeniki dobili vidnejše mesto tudi v prizadevanjih spomeniškega varstva. Njegova naloga poslej ni bila le, da te spomenike kakor seveda tudi ostale zavaruje pred propadom, temveč da jih pripravi tudi za znanstveno obdelavo. Prvi pogoj za to pa je, da jih poznamo in zberemo kot gradivo, ki se nato lahko po raznih vidikih znanstveno uporabi in obdela. Od vseh umetnostnih panog tega časa je srednjeveško stensko slikarstvo še danes v ospredju zanimanja in zasluga za možnost njegove znanstvene obravnave gre v prvi vrsti spomeniškem varstvu. Vemo namreč, da večina teh spomenikov ni preživela baročnega navala in naslednjih let v prvotnem stanju, saj je bil umetnostni okus poleg splošnega duha časa tisti, ki je ukazal, naj se preživete slikarije prebelijo ali pa poslikana stena naključva in znova omeče, da jo poslika sodobnejši mojster, ali pa pusti belo. Naloga spomeniškega varstva je bila torej ta, da ugotovi in oprostí beleža prvotne slikarije ter jih tako naredi dostopne našim očem. Prav na ta način je tudi pri nas spomeniško varstvo v zadnjih desetletjih opravilo prvi del poti k spoznanju tega dragocenega spomeniškega inventarja, saj so bili skoro vsi najpomembnejši spomeniki ugotovljeni in odkriti prav ob spomeniških delih, pa naj je šlo za restavracijo arhitekture ali pa za namerne akcije, ki jih navadno imenujemo »odkrivanje fresk«.

Tudi povojno spomeniško varstvo kljub razširjenemu delovnemu področju in težki situaciji v pogledu zgolj tehnične ohranitve mnogih spomeniških arhitektur, ni zanemarilo te mikavne spomeniške dejavnosti. Čeprav se niti po pomembnosti spomenikov, niti po odkritih ploskvah naša prizade-